

Tendencje w rozwoju sektora usług w Polsce w latach 2000–2006

Wstęp

Jedną z najważniejszych zmian obserwowanych w strukturze społecznej gospodarki krajów wysokorozwiniętych jest bardzo szybki rozwój sektora usług.

Wzrost znaczenia sektora usług wynika z następujących przesłanek:

- szybkiego rozwoju gospodarczego i wzrostu zamożności społeczeństw;
- coraz większych potrzeb konsumentów;
- wzrastającego popytu na usługi o wysokiej jakości;
- dysponowania coraz większą ilością wolnego czasu;
- szybkiego rozwoju transportu i systemu informacyjnego;
- rosnącego znaczenia kapitału ludzkiego.

W Polsce do rozwoju sektora usług przyczyniły się przemiany systemowe i urynkowienie gospodarki oraz wejście do Unii Europejskiej.

Celem opracowania jest przedstawienie znaczenia usług w gospodarce oraz zmian w latach 1995–2006.

W opracowaniu sektor usług stanowią następujące działalności:

- usługi w zakresie handlu i naprawy;
- usługi transportowe, magazynowe i łączności;
- usługi hotelarskie i gastronomiczne;
- usługi finansowe (pośrednictwo finansowe i obsługa nieruchomości);
- usługi w zakresie kapitału ludzkiego: edukacja, zdrowie i opieka społeczna;
- usługi komunalne i pozostałe.

Rola sektora usług w tworzeniu wartości dodanej

Sektor usług w Polsce rozwija się dynamicznie i tworzy coraz większy wkład do Produktu Krajowego Brutto, mierzony udziałem w tworzeniu wartości dodanej brutto, która stanowi różnicę między produkcją a zużyciem pośrednim.

6

W krajach rozwiniętych następuje stopniowe zmniejszanie się udziału rolnictwa i przemysłu w tworzeniu PKB. W Polsce, w latach 1995–2006, udział rolnictwa, leśnictwa i łowiectwa zmniejszył się z 7,0 do 3,7%, a przemysłu z 25,1 do 21,7%.

Informacje o wartości dodanej powstałej w działalności usługowej zawiera tabela 1.

Tabela 1

Wartość dodana w sektorze usług w Polsce w 1995 r. i w latach 2000–2006 w cenach bieżących

Lata	Wartość dodana ogółem	Wartość dodana sektora usług	Udział sektora usług w %	Dynamika sektora usług 1995 = 100
	w mln zł			
1995	297 295	166 956	56,2	100,0
2000	662 468	415 664	62,7	249,0
2001	694 896	450 426	64,8	269,8
2002	714 353	472 631	66,2	283,1
2003	743 321	486 189	65,4	291,2
2004	816 515	517 651	63,4	310,0
2005	866 329	555 999	64,2	333,0
2006	931 343	596 779	64,1	313,3

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2007, Warszawa, s. 679.

W analizowanym okresie udział sektora usług w tworzeniu wartości dodanej brutto wzrósł z 56,2 do 64,1%. Do tego wzrostu przyczynił się coraz większy popyt wewnętrzny na usługi oraz popyt zewnętrzny, który według Kłosińskiego [2005] był wynikiem procesu integracji i globalizacji. Z kolei rosnący popyt wewnętrzny był wynikiem szybko rosnących dochodów [Januszkiewicz 2005].

W strukturze usług dominują głównie dwie sekcje: handel i naprawy oraz obsługa nieruchomości, a następnie transport i łączność.

W badanym okresie wzrósł udział wartości dodanej brutto we wszystkich sekcjach. Najbardziej zwiększył się udział usług finansowych w zakresie obsługi nieruchomości i pośrednictwa finansowego (tab. 2).

Z zamieszczonych w tabeli 2 danych wynika, że po wejściu Polski do Unii Europejskiej w strukturze usług nie zaszły większe zmiany. Podobna sytuacja dotyczy dynamiki zmian wartości dodanej wytworzonej w poszczególnych sekcjach (tab. 3).

W analizowanych latach dynamika poszczególnych usług była zróżnicowana. Najwyższą dynamiką wzrostu charakteryzowała się działalność usługowa

Tabela 2

Wartość dodana brutto w sektorze usług oraz jej struktura

Wyszczególnienie	1995	2004	2006	1995	2004	2006
	w mln zł			w %		
Handel i naprawy	54 963	154 357	177 632	18,5	18,9	19,1
Hotele i restauracje	2 794	9 343	11 142	0,9	1,1	1,2
Transport i łączność	18 658	58 457	67 334	6,3	7,1	7,2
Pośrednictwo finansowe	7 669	32 608	42 160	2,6	4,0	4,5
Obsługa nieruchomości	29 659	110 066	127 514	10,0	13,5	13,7
Administracja publiczna i obrona narodowa	20 101	50 118	56 292	6,7	6,2	6,0
Edukacja	13 313	41 665	45 917	4,5	5,1	4,9
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	9 680	29 610	34 744	3,2	3,6	3,8
Pozostałe usługi	10 119	31 437	34 044	3,4	3,9	3,7
Wartość dodana usług razem	166 956	517 631	596 779	56,1	63,4	64,1
Wartość dodana całej gospodarki	297 295	816 515	931 343	100,0	100,0	100,0

Źródło: Jak w tabeli 1.

Tabela 3

Dynamika wartości dodanej wytworzonej w sektorze usług w latach 2000–2006 w cenach stałych (rok poprzedni = 100)

Wyszczególnienie	2000	2002	2004	2006	Dynamika 2006 2000
Handel i naprawy	104,4	104,1	104,3	104,8	121,1
Hotele i restauracje	106,7	95,7	105,4	102,8	110,6
Transport i łączność	104,3	107,4	107,8	107,3	137,1
Pośrednictwo finansowe	114,1	98,3	108,4	105,8	136,8
Obrót nieruchomościami	102,7	102,9	102,1	105,8	121,4
Administracja publiczna i obrona narodowa	105,9	100,1	101,7	101,1	117,7
Edukacja	100,0	100,9	102,2	100,4	112,6
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	102,9	107,7	98,3	103,5	112,9
Pozostałe usługi	102,4	102,0	100,3	103,4	109,6
Dynamika PKB	104,3	101,4	105,3	106,2	123,4

Źródło: Jak w tabeli 1.

w transporcie i łączności (wzrost w stosunku do 2000 roku o 37,1%) oraz w pośrednictwie finansowym (o 36,8%). Najniższe tempo wzrostu wartości usług było w sekcjach: hotele i restauracje (o 10,6%), edukacja (o 12,6%) oraz pozostałe usługi (o 9,6%).

W badanych latach dynamika usług była związana z tempem wzrostu gospodarczego. W 2002 roku, gdy tempo wzrostu PKB wynosiło 1,4%, to również dynamika usług była najniższa. W latach 2004–2006, a więc po wejściu Polski do UE, dynamika usług wzrastała wolniej niż dynamika PKB, z wyjątkiem usług w zakresie transportu, łączności i pośrednictwa finansowego.

Udział przedsiębiorstw usługowych w tworzeniu miejsc pracy

Współcześnie sektor usług dominuje nie tylko w tworzeniu PKB, ale także w tworzeniu miejsc pracy. Coraz większa liczba pracujących w usługach jest wynikiem dużej dynamiki rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw usługowych (tab. 4).

Tabela 4

Liczba przedsiębiorstw w sektorze usług zarejestrowanych w Rejestrze Regon (w tys.)

Sekcje gospodarki narodowej	2000	2002	2004	2006	$\frac{2006}{2000}$	Struktura w 2006 w %
Handel i naprawy	1 106,8	1 168,1	1 189,2	1160,9	104,9	31,9
Hotele i restauracje	94,8	105,9	113,1	112,7	118,9	3,1
Transport i łączność	254,1	267,1	263,2	259,4	102,1	7,1
Pośrednictwo finansowe	104,4	123,9	129,0	129,6	124,1	3,6
Obrót nieruchomości	418,6	514,1	565,3	603,2	144,1	16,6
Administracja publiczna i obrona narodowa	19,2	24,3	25,3	26,4	137,5	0,7
Edukacja	62,4	71,7	88,0	93,5	149,8	2,6
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	133,3	148,9	151,5	160,4	120,3	4,4
Pozostałe usługi	185,3	209,9	227,8	249,5	134,6	6,9
Sektor usług razem	2 378,9	2 538,5	2 752,4	2 795,6	117,5	76,9
Gospodarka narodowa ogółem	3 185,0	3 468,2	3 576,8	3 636,0	114,2	100,0

Źródło: Jak w tabeli 1.

W analizowanym okresie liczba przedsiębiorstw w sektorze usług wzrosła o 17,5%, a w całej gospodarce narodowej o 14,2%, natomiast ich udział zwiększył się z 74,5% w 2000 roku do 76,9% w 2006 roku. W strukturze sektora usług dominowały firmy zajmujące się handlem i naprawami (41,5%) oraz obsługą nieruchomości (21,6%).

Pod względem dynamiki wzrostu liczby firm przodowały 3 sekcje: edukacja (49,8%), obsługa nieruchomości (44,1%) oraz administracja publiczna i obrona narodowa (37,5%). Najniższe tempo wzrostu liczby firm miało miejsce w handlu i naprawach oraz transporcie i łączności.

Wzrost liczby przedsiębiorstw w sektorze usług spowodował istotne zmiany w popycie na pracę (tab. 5).

Tabela 5

Liczba pracujących w sektorze usług w Polsce w 1995 r. i w latach 2000–2006

Lata	Liczba pracujących w gospodarce	Liczba pracujących w usługach	Udział sektora usług w %	Dynamika zatrudnienia w sektorze usług 1995 = 100
	w tys. osób			
1995	15 468	6 723	43,4	100,0
2000	15 489	7 225	46,6	107,5
2001	14 996	6 998	46,7	104,1
2002	14 924	7 071	47,4	105,2
2003	12 641	7 007	55,4	104,2
2004	12 720	7 055	55,3	104,9
2005	12 891	7 218	55,9	107,3
2006	13 220	7 381	55,8	109,8

Źródło: Jak w tabeli 1.

Liczba pracujących w usługach w 2006 roku wzrosła w stosunku do 1995 roku o 10%, a w całej gospodarce spadła o 14,5%. Jednocześnie zwiększył się udział sektora usług w ogólnej liczbie pracujących z 43,4% w 1995 roku do 55,8% w 2006 roku. Mniejszy udział sektora usług w zatrudnieniu niż w tworzeniu PKB oznacza, że coraz większy wpływ na wzrost produkcji ma wydajność pracy, która rośnie pod wpływem postępu technologicznego i informacyjnego. Wyższa jakość sprzętu technicznego i rozwój komputerów powodują zmniejszenie zatrudnienia w usługach naprawczych i finansowych.

Porównując lata 2006 i 1995 możemy zauważyć istotne zmiany w strukturze zatrudnienia i dynamice zatrudnienia w usługach (tab. 6). Zdecydowanie na pierwszym miejscu znajdują się handel i naprawy, gdyż w tej sekcji pracuje 15,7% ogółu pracujących w całej gospodarce. Udział pozostałych sekcji był znacznie mniejszy: edukacja – 7,8%, obsługa nieruchomości – 7,6%.

Tabela 6

Liczba i struktura oraz dynamika pracujących w usługach według sekcji w Polsce w latach 1995, 2004 i 2006

Wyszczególnienie	1995	2004	2006	1995	2004	2006	Dyna- mika 1995 = 100
	w tys.			w %			
Handel i naprawy	1 903,1	1 983,1	2 082,9	12,3	14,6	15,7	109,4
Hotele i restauracje	185,9	216,3	228,7	1,2	1,7	1,7	123,0
Transport i łączność	838,1	704,8	738,7	5,4	5,5	5,6	88,1
Pośrednictwo finansowe	268,2	274,7	308,5	1,7	2,1	2,3	115,0
Obsługa nieruchomości	554,3	940,4	1 004,1	3,6	7,4	7,6	181,1
Administracja publiczna i obrona narodowa	737,9	851,6	881,0	4,8	6,7	6,7	119,4
Edukacja	896,4	999,5	1 026,7	5,8	7,8	7,8	114,5
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	1 003,6	704,5	715,4	6,5	5,5	5,4	71,3
Pozostałe usługi	325,1	380,5	394,5	2,2	2,9	3,0	117,7
Liczba pracujących w usługach	6 722,6	7 055,4	7 380,5	34,4	53,5	55,8	109,8
Liczba pracujących w gospodarce narodowej	15 485,7	12 720,2	13 220,0	100,0	100,0	100,0	85,4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS: Rocznik Statystyczny 2007, Warszawa s. 243.

Najwyższą dynamiką charakteryzują się obsługa nieruchomości oraz hotele i restauracje, natomiast spadkową tendencję miały sekcje ochrona zdrowia i opieka społeczna oraz transport i łączność.

Z danych zawartych w tabeli 6 wynika, że po wejściu Polski do UE najszybciej zwiększyła się liczba pracujących w sekcjach pośrednictwo finansowe i obsługa nieruchomości. Ponadto, zatrzymano spadek liczby pracujących w ochronie zdrowia oraz transporcie i łączności.

W strukturze pracujących dominuje zatrudnienie na podstawie stosunku pracy, bowiem jego udział kształtował się na poziomie 74–76% (tab. 7). Pozostałą grupę osób pracujących stanowili pracodawcy i pracujący na własny rachunek oraz agenci.

Tabela 7

Pracujący w sektorze usług według statusu zatrudnienia

Wyszczególnienie	1995	2000	2006	$\frac{2006}{1995}$
Zatrudnienie na podstawie stosunku pracy	4 975,5	5 517,4	5 583,7	112,2
Udział w ogólnej liczbie pracujących w %	74,0	76,4	75,6	x
Pracodawcy i pracujący na własny rachunek w tys.	1 747,5	1 707,6	1 797,3	102,8
Udział w ogólnej liczbie pracujących w %	26,0	23,6	24,6	x

Źródło: Jak w tabeli 6.

Sektor usług charakteryzuje się znacznie większym udziałem niepełnego zatrudnienia, które średnio w całej gospodarce w 2006 roku stanowiło 8,2%, w usługach takich jak hotele i restauracje – 19,9%, a w obsłudze nieruchomości 16,5%.

Praca dorywcza odgrywa coraz większą rolę w zatrudnieniu, w Hiszpanii, Holandii, w Wielkiej Brytanii wykonuje ją 40% ogółu zatrudnionych, a w Norwegii 20% [Rifkin 2001]. Podobny proces będzie zachodził w Polsce, będzie się zwiększać zapotrzebowanie na bardziej elastyczne formy zatrudnienia, takie jak: zlecenia, zatrudnienie dorywcze, kontraktowe oraz zatrudnienie w usługach społecznych związanych z opieką zdrowotną, pomocą społeczną, ochroną środowiska itp. Dokonyjący się postęp technologiczny i informatyczny będzie zmniejszał popyt na pracę nie tylko w sferze produkcji, ale także w sektorach usług, np. w handlu, naprawach, bankowości.

Udział sektora usług w nakładach inwestycyjnych

Inwestycje stanowią bardzo istotny czynnik pośredni wzrostu gospodarczego. We wzroście nakładów inwestycyjnych w coraz większym stopniu bierze udział sektor usług.

W badanym okresie udział sektora usług w inwestycjach ogółem w całej gospodarce zwiększył się z 49,3% w 1995 roku do 53,9 w 2006 roku. Największy udział usługi miały w 2000 roku, a najmniejszy w 2001 roku (tab. 8).

Z zamieszczonych w tabeli 8 danych wynika, że udział usług w nakładach inwestycyjnych od 2003 roku do 2006 roku wykazywał tendencję spadkową. Pomimo spadku tego udziału w analizowanym okresie utrzymała się wyższa dyna-

Tabela 8

Wartość nakładów inwestycyjnych w sektorze usług w Polsce w 1995 r. i w latach 2000–2006

Lata	Nakłady inwestycyjne ogółem	Nakłady inwestycyjne w sektorze usług	Udział sektora usług w %	Dynamika sektora usług 1995 = 100
	w mln zł			
1995	47 145	23 249	49,3	100,0
2000	133 160	82 883	62,2	356,4
2001	121 363	53 373	44,0	229,6
2002	109 266	64 209	58,8	276,2
2003	110 860	62 640	56,5	269,4
2004	120 467	66 832	55,5	287,4
2005	131 655	71 495	54,6	307,5
2006	154 880	83 515	53,9	359,2

Źródło: Jak w tabeli 1.

mika wzrostu inwestycji w sektorze usług w porównaniu ze wzrostem nakładów inwestycyjnych w całej gospodarce.

Z analizy danych dotyczących inwestycji według sekcji wynika, że w 2006 roku w stosunku do 1995 roku w cenach stałych nakłady inwestycyjne wzrosły w: administracji publicznej i obronie narodowej o 293,9%, obsłudze nieruchomości o 153,5%, edukacji o 126%, handlu i naprawach o 113%, w ochronie zdrowia i pomocy społecznej jedynie o 37,8%, w sekcji hotele i restauracje o 26,2%.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza potwierdziła znaczne przyspieszenie rozwoju sektora usług w okresie transformacji ustrojowej. Pomimo to, rola jaką spełnia ten sektor w gospodarce jest nadal mała w stosunku do krajów wysokorozwiniętych.

Sektor usług jest obecnie najważniejszym źródłem nowych miejsc pracy. Jego udział zarówno w zatrudnieniu, jak i w zbiorowości pracujących zwiększył się do 64,1% w 2006 roku.

W analizowanym okresie wzrosła również rola sektora usług w tworzeniu potencjału technicznego, gdyż jego udział w nakładach inwestycyjnych wzrósł o 4,6%.

Wysokie tempo wzrostu zatrudnienia i nakładów inwestycyjnych spowodowało wzrost udziału sektora usług w tworzeniu wartości dodanej brutto z 56,2% w 1995 roku do 64,1% w 2006 roku. Największy wkład w tworzenie wartości dodanej mają dwie sekcje: handel i naprawy oraz obsługa nieruchomości.

Literatura

- JANUSZKIEWICZ W., 2005: Polski sektor usług w perspektywie Unii Gospodarczej i Walutowej. Instytut Rynku Wewnętrznego i Konsumpcji, Warszawa.
- KŁOSIŃSKI K., 2005: Usługi w rozwoju społeczno-gospodarczym. Instytut Rynku Wewnętrznego i Konsumpcji, Warszawa.
- RYFKIN J., 2001: Koniec pracy. Schyłek siły roboczej na świecie i początek ery postrykowej. Wyd. Dolnośląskie, Wrocław.

Tendencies in the Services Sector Development in Poland in the years 2000–2006

Abstract

The aim of the article is to present tendencies in the services sector development and its role in the creation of workplaces, capital expenditures and gross added value. The period 1995–2006 is analysed. The main data source was data published by Central Statistical Office. As a result of the conducted analysis the author states that transformation into market economy and Polish accession into European Union causes increase of the service sector as well as its particular sections dynamics. In the analyzed period two sections predominated in the structure of services: trade and repair and real estate activities.

